

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Úvod do studia sociální práce

PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Recenzovali:

Mgr. Marie Faltýnková

Mgr. Karel Bauer

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

Edice texty k sociální práci

Řada: Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce – sv. 25

Studijní materiál vznikl za podpory projektu

Inovace studijních programů sociální politika a sociální práce na UHK s ohledem na potřeby trhu práce (CZ.1.07/2.2.00/28.0127), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

ISBN 978-80-7435-440-3

Obsah

1	Úvod	5
2	Studium na vysoké škole	6
2.1	Přehled akademických titulů v jednotlivých stupních studia.....	6
2.2	Akademické (vědecko – pedagogické) hodnosti a tituly	7
2.3	Používání akademických titulů.....	8
2.4	O promociích	9
3	Struktura a orgány vysoké školy	11
3.1	O univerzitě	11
3.2	Struktura UHK	11
3.3	Vedení univerzity a fakult	11
3.4	Akademický senát UHK.....	12
3.5	Ústav sociální práce UHK	13
3.6	Adresa pro poštovní styk s univerzitou a identifikační údaje	14
4	Knihovna, Badatelna Archivu Univerzity Hradec Králové, univerzitní nakladatelství Gaudeamus, Poradenské centrum	15
4.1	Univerzitní knihovna UHK	15
4.2	Archiv Univerzity Hradec Králové.....	17
4.3	Univerzitní nakladatelství Gaudeamus	18
4.4	Poradenské centrum Univerzity Hradec Králové	18
5	Práce s odbornou literaturou	20
5.1	Profesní citační zásady	20
5.2	Vzory bibliografické citace na ÚSP UHK.....	21
5.3	Směrnice ředitele ÚSP UHK č. 4/2012	23
5.4	Generátory citací	24
6	Druhy vědeckých (odborných) prací	25
6.1	Základní typy písemných prací.....	25
6.2	Další typy písemných prací na vysoké škole	25
6.3	Struktura odborného textu	28
7	Seznámení s oborem Sociální práce na Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové	29
7.1	Obsah studia a rámcový profil absolventa	29
7.1.1	Základní tematické pilíře studia	30
7.1.2	Kvalifikační připravenost a míra profesní adaptability na podmínky a požadavky praxe	31
7.1.3	Charakteristika profesí a institucí, kde může absolvent uplatnit získané vzdělání	31
7.1.4	Cíle studia.....	32

7.2	Vztah sociální práce a sociální politiky	32
7.2.1	Společná východiska sociální práce a sociální politiky	32
7.2.2	Odlíšnosti perspektiv sociální práce a sociální politiky.....	33
7.2.3	Různá pojetí vztahu sociální práce a sociální politiky.....	33
8	Základy oboru sociální práce	35
8.1	Sociální práce	35
8.2	Empowerment	36
8.3	Sociální situace.....	37
8.4	Paradigma	38
8.5	Metody sociální práce.....	40
8.6	Metoda práce s klientem.....	41
8.7	Klasifikace metod.....	43
9	Závěr.....	47
10	Literatura	49
11	Rejstřík	51

1 Úvod

Tento studijní text vznikl jako potřeba seznámit studenty se základními rysy kultury studia na vysoké škole. Předmět slouží studentům jako základní průvodce v prvním semestru a zařazuje témata jako je seznámení se strukturou vysoké školy, seznámení s orgány vysoké školy a s jejich působností. Text obeznamuje studenty se systémem akademických titulů a s etikou oslovování akademických zaměstnanců vysoké školy.

Odborná část předmětu zaměřená na základy studia na vysoké škole (a zároveň s běžnými požadavky na úspěšné ukončení předmětů) se zabývá možnostmi univerzitní knihovny, archivu, a dále základními zásadami práce s literaturou. Předmět rovněž charakterizuje základní pojmosloví užívané v oblasti tvorby písemných výstupů na vysoké škole, seznamuje s termíny jako je esej, stať, seminární práce, anotace, abstrakt, klíčová slova, bakalářská práce, diplomová práce, rigorózní práce, disertační práce, habilitační práce.

V závěrečné části seznamuje předmět studující se strukturou studia oboru Sociální práce, se základy samotného oboru. Předmět se dotýká mezioborových provázaností, které je nezbytné vnímat v rámci celého studia oboru Sociální práce, poukazuje na vzájemné souvislosti sociální práce a sociální politiky, ekonomie, sociologie, demografie, filosofie, psychologie a dalších disciplín. Ze vzájemných souvislostí vyplývá též zdůvodnění zařazení prvních odborných předmětů vztahujících se úzce k oboru sociální práce až do druhého semestru studia. Formou stručného nástinu se rovněž snaží předestřít hlavní oborová témata sociální práce – různá pojetí sociální práce a dilemata sociální práce (historická vývojová dilemata oboru i praktická každodenní dilemata sociálních pracovníků).

2 Studium na vysoké škole

Cílem této kapitoly je podat přehled o systému akademických titulů, etice oslovování akademických pracovníků, systému organizace studia, studijním a stipendijním řádu, či o základním pojmosloví týkajícím se studia na vysoké škole (zápočet, zkouška, kolokvium atd.).

2.1 Přehled akademických titulů v jednotlivých stupních studia

Dle Zákona 111/1998 Sb. o vysokých školách jsou nyní udělovány akademické tituly (viz např. www.vysokeskoly.cz) v těchto studijních programech:

Bakalářský studijní program

Standardní doba studia je tři roky. Absolventům studia v bakalářských studijních programech se udělují tyto akademické tituly:

- Bakalář (ve zkratce „Bc.“ uváděné před jménem)
- v oblasti umění „Bakalář umění“ (ve zkratce „BcA.“ uváděné před jménem)

Magisterský studijní program

Standardní doba studia je nejméně čtyři a nejvýše šest roků. V případě, že navazuje na bakalářský studijní program obvykle dva roky. Absolventům studia v magisterských studijních programech se udělují tyto akademické tituly:

- v oblasti ekonomie, technických věd a technologií, zemědělství, lesnictví a vojenství „inženýr“ (ve zkratce „Ing.“ uváděné před jménem),
- v oblasti architektury „inženýr architekt“ (ve zkratce „Ing. arch.“ uváděné před jménem),
- v oblasti lékařství „doktor medicíny“ (ve zkratce „MUDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti veterinárního lékařství a hygieny „doktor veterinární medicíny“ (ve zkratce „MVDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti umění „magistr umění“ (ve zkratce „MgA.“ uváděné před jménem),
- v ostatních oblastech „magistr“ (ve zkratce „Mgr.“ uváděné před jménem).

Magistrům se po vykonání státní rigorózní zkoušky udělují tyto akademické tituly:

- v oblasti práva „doktor práv“ (ve zkratce „JUDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti humanitních, pedagogických a společenských věd „doktor filozofie“ (ve zkratce „PhDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti přírodních věd „doktor přírodních věd“ (ve zkratce „RNDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti farmacie „doktor farmacie“ (ve zkratce „PharmDr.“ uváděné před jménem),
- v oblasti teologie „licenciát teologie“ (ve zkratce "ThLic." uváděné před jménem) nebo „doktor teologie“ (ve zkratce „ThDr.“ uváděné před jménem); pro oblast katolické teologie „licenciát teologie“.

Doktorský studijní program

Standardní doba studia je obvykle tři roky. Studium se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce. Absolventům studia v doktorských studijních programech se udělují tyto akademické tituly:

- Doktor (Ph. D. uváděný za jménem)
- Doktor teologie (Th. D. uváděný za jménem)

2.2 Akademické (vědecko – pedagogické) hodnosti a tituly

Docent (doc.) - titul udílený v rámci fakulty, jsou stanoveny přesné podmínky pro jeho dosažení, vč. vypracování a obhájení habilitační práce. Jmenován rektorem na základě doporučení habilitační komise.

Profesor (prof.) - nejvyšší akademický titul, udílí osobnostem v daném oboru známým, s bohatou publikační a pedagogickou činností. Profesory jmenuje prezident republiky.

Emer. prof. - emeritní profesor (čestný titul před jménem, udílený rektorem VŠ). Uděluje se významným osobnostem, které již skončily svou aktivní dráhu, ale dále se podílejí na vědeckém dění univerzity.

2.3 Používání akademických titulů

Pro ujasnění oslovování akademických pracovníků na akademické půdě slouží následující tabulka:

Tabulka 1 - Systém akademických a vědeckých hodností

Titul	Název	Navazuje na titul	Příklady	Oslovení	Poznámka
Ph.D.	doktor	magisterský	JUDr. Karel Zelený, Ph.D.; Mgr. Jarmila Veselá, Ph.D.	pane doktore; paní doktorko	
CSc.	kandidát věd	magisterský	Ing. Karel Zelený, CSc.; Mgr. Jarmila Veselá, CSc.	pane inženýre; paní magistro	titul, který jin není v současnosti udělován, stále platí, ale je nahrazován titulem Ph.D.
DrSc.	doktor věd	CSc.	Karel Zelený, DrSc.; Ing. Jana Dlouhá, DrSc.	pane doktore; paní doktorko	titul vydávala ČSAV, nyní platí, ale je nahrazován titulem D.Sc.
D.Sc.	doktor věd	CSc., Ph.D.	Karel Zelený, D.Sc.; Ing. Jana Dlouhá, D.Sc.	pane doktore; paní doktorko	titul vydává AV ČR (dříve ČSAV)
doc.	docent	-	doc. Ing. Jan Tyč, D.Sc.; doc. Karla Volná	pane docente; paní docentko	
prof.	profesor	doc.	prof. Mgr. Zdeněk Nový, Ph.D.; prof. RNDr. Ing. Eva Tučná, Dr.Sc.	pane profesore; paní profesorko	

Zdroj: <http://expand-media.cz/kancelar/obsah/spolecnost/2004/01/01.htm> (modifikováno)

Pokud se týká oslovování obecně, jsou možné tři varianty – jménem, titulem nebo funkcí. „V běžném styku se lidé oslovují pane kolego, paní kolegyně, a to bez ohledu na akademické tituly nebo vědecké hodnosti. Toto oslovení se nehodí tehdy, pokud podřízený hovoří s nadřízeným. Otázkou je, jak oslovovat osoby, o nichž víme, že mají akademické tituly (doktor, inženýr, magistr) nebo vědecké hodnosti (doktor, kandidát věd, doktor věd). V tuzemském styku s osobami, s nimiž jsme v běžném pracovním nebo obchodním kontaktu, je používání akademických titulů doktor nebo inženýr stále běžné.“ (www.expand-media.cz)

„Z vědeckých hodností je vhodné oslovení doktor pro osoby, které jsou doktory věd (DrSc.) nikoli pro kandidáty věd (CSc.). Lékaře, veterináře a lékárníky oslovujeme vždy akademickým titulem. Při slavnostních příležitostech je rektor oslovován „Vaše Magnificence“, děkan fakulty „Vaše Spectabilis.“ I u nás jsou dnes vznášeny námitky proti používání akademických titulů. Zmizeli sice akademici, národní a zasloužilí umělci, zasloužilí mistři sportu, nicméně oslovování akademickými tituly je věcí generační. To zda dotyčnou osobu nazvat doktorem nebo inženýrem je věcí taktu. Obecně lze doporučit, abychom v osobním styku, zvláště u starších lidí, tituly spíše používali.“ (tamtéž.)

„Z hlediska etikety však oslovujeme akademickými tituly, ne vědeckými hodnostmi. K rozlišení nám pomůže fakt, že akademické tituly – doktor, inženýr jsou na vizitkách před jménem. Kdežto vědecké hodnosti – kandidát nebo doktor věd bývají za jménem. Titul užíváme jen jeden, i kdyby jejich nositel jich měl pět. Oslovujeme vždy titulem, hodností nebo funkcí nejvýznamnější: „pane senátore“, i když je doktor práv, „pane generální řediteli“, i když je inženýr.“ (Špaček, L.; Mathé, I., 2005, s. 24)

2.4 O promociích

Historický vývoj vysokých škol (a zejména univerzit) od středověku ustavil několik slavnostních aktů sloužících k vyjádření svébytnosti a autonomie vysokých škol. Jedná se zejména o inauguraci (ustavení nejvyšších akademických funkcionářů – rektora a děkanů), imatrikulaci (zápis nových posluchačů) a promoci, tedy ukončení vysokoškolského studia či udělení akademického titulu a vědecké hodnosti.

Promočního aktu se účastní představitelé univerzity ve slavnostních úborech, kteří jsou nazýváni latinskými tituly. Jedná se o akademické funkcionáře:

Rektor – nejvyšší představitel vysoké školy. Je oslovován titulem „Magnificence“ (z lat. „magnificens“ - velkolepý)

Děkan – nejvyšší představitel fakulty vysoké školy je titulován „Spectabilis“ (lat. slovatný).

Promotor – akademický funkcionář pověřený provedením promočního aktu, který je označen ceremoniálním titulem „Honorabilis“ (lat. ctihodný).

Pedel – osoba nesoucí při promoci rektorské či děkanské žezlo (z lat. „pedellus“ - ten, kdo zve).

„Při promočním aktu používají akademičtí funkcionáři symboly svěřené moci zvané insignie. Insigniemi se rozumějí akademické řetězy a akademická žezla, prsteny, pečeti, prapory a standarty. K promočnímu aktu nedílně náleží slavnostní roucha nazývaná taláry (z lat. „talaris“ - sahající po kotníky)”. (dle oldwww.upol.cz/fakulty/ff/studijni-zalezitosti-bc-mgr/promoce/)

Používání akademických titulů a oslovování pomocí těchto titulů je silným prvkem kultury vysokoškolských pracovišť. Je proto více než vhodné se hned na začátku studia se systémem akademických hodností seznámit.

3 Struktura a orgány vysoké školy

Cílem této kapitoly je základní přehled orgánů vysoké školy. Jedná se o další řadu pojmosloví, které je standardní součástí vysokoškolské kultury. Po přečtení této pasáže textu by měl být studující schopen odlišit význam a funkci jednotlivých orgánů vysoké školy včetně samosprávných složek jako je akademický senát univerzity (či fakulty).

3.1 O univerzitě

Univerzita Hradec Králové je mladou vysokou školou se čtyřmi fakultami a téměř devíti tisíci studenty, která sídlí v jednom z nejkrásnějších českých měst. Fakulta informatiky a managementu, Filozofická fakulta, Pedagogická fakulta a Přírodovědecká fakulta zajišťují v rámci tří desítek studijních programů přibližně sto oborů v bakalářském, magisterském a doktorském stupni studia. (www.uhk.cz)

3.2 Struktura UHK

Organizační členění UHK zahrnuje k 1. 7. 2012 čtyři fakulty a jeden vysokoškolský ústav. Jmenovitě jde o Fakultu informatiky a managementu, Filozofickou fakultu, Pedagogickou fakultu, Přírodovědeckou fakultu a Ústav sociální práce.

3.3 Vedení univerzity a fakult

Nejvyšším představitelem univerzity je rektor. Rektorem Univerzity Hradec Králové byl prezidentem republiky na základě doporučení Akademického senátu UHK jmenován 30. května 2008 prof. RNDr. Josef Hynek, MBA, Ph.D., a to na čtyřleté funkční období s účinností od 1. července 2008. (www.uhk.cz). Prof. Hynek se stal rektorem Univerzity Hradec Králové i na další čtyřleté období a to od 1. července 2012.

Rektor má k dispozici prorektory, kteří zodpovídají za jednotlivé tematické oblasti jim svěřené. Na UHK působí tito prorektoři:

- prorektor pro tvůrčí činnost a vnější vztahy
- prorektor pro strategii a rozvoj
- prorektor pro vnitřní záležitosti.

Pod rektora univerzity dále spadá kvestor, což je hlavní ekonom školy. Kvestor pak má na starosti Ekonomický úsek, Investiční oddělení, Osobní a mzdové oddělení, Správu vysokoškolských kolejí a Technicko-provozní úsek.

Kancléř univerzity zodpovídá za chod rektorátu, vnější vztahy a další pracoviště. Konkrétně se jedná o Archiv UHK, Podatelnu a spisovnu, Sekretariát rektora.

V čele jednotlivých fakult stojí děkani, volení akademickým senátem příslušných fakult a v čele univerzitního ústavu (v tomto případě se jedná o Ústav sociální práce) stojí ředitel, jmenovaný rektorem Univerzity Hradec Králové.

V rámci UHK dále působí řada samosprávných celoškolských útvarů. V první řadě jde o Akademický senát UHK, dále o Správní radu, Vědeckou radu a Disciplinární komisi.

3.4 Akademický senát UHK

Akademický senát je samosprávným orgánem veřejné vysoké školy a jeho poslání a kompetence jsou určeny zákonem o vysokých školách č. 111/1998 Sb. Zákon vymezuje akademický senát takto: „Akademický senát veřejné vysoké školy je jejím samosprávným zastupitelským akademickým orgánem. Má nejméně jedenáct členů, z toho nejméně jednu třetinu a nejvýše jednu polovinu tvoří studenti. Členy akademického senátu veřejné vysoké školy volí ze svých řad členové akademické obce veřejné vysoké školy. Volby jsou přímé, s tajným hlasováním. Vnitřní předpis veřejné vysoké školy stanoví zejména počet členů akademického senátu, způsob jejich volby a způsob volby předsedy akademického senátu, orgány akademického senátu a jejich ustavování a důvody zániku členství v akademickém senátu a případnou neslučitelnost členství v akademickém senátu s výkonem jiných funkcí.“

Akademický senát má podle zákona č. 111/1998 Sb. tyto kompetence a úkoly:

a) rozhoduje na návrh rektora o zřízení, sloučení, splnutí, rozdělení nebo zrušení součástí vysoké školy, na základě souhlasného vyjádření orgánů nebo osob stanovených statutem jako vedoucí zaměstnanci vysoké školy rozhoduje také o zřízení nebo zrušení společných pracovišť součástí vysoké školy,

b) na návrh rektora nebo na základě postoupení předpisu akademickým senátem fakulty schvaluje vnitřní předpisy vysoké školy a jejich součástí,

c) schvaluje rozpočet vysoké školy předložený rektorem a kontroluje využívání finančních prostředků vysoké školy,

d) schvaluje výroční zprávu o činnosti a výroční zprávu o hospodaření vysoké školy předloženou rektorem,

e) schvaluje hodnocení činnosti vysoké školy předložené rektorem,

f) schvaluje návrh rektora na jmenování a odvolání členů vědecké rady a disciplinární komise veřejné vysoké školy,

g) schvaluje podmínky pro přijetí ke studiu ve studijních programech, které se neuskutečňují na fakultách,

h) usnáší se o návrhu na jmenování rektora, popřípadě navrhuje jeho odvolání z funkce,

i) schvaluje dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti veřejné vysoké školy a jeho každoroční aktualizaci (dále jen "dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy") po projednání ve vědecké radě,

j) na návrh rektora zruší vnitřní předpis, rozhodnutí nebo jiný úkon orgánu součásti veřejné vysoké školy anebo pozastaví jeho účinnost, pokud je tento vnitřní předpis, rozhodnutí nebo úkon v rozporu se zvláštními předpisy nebo vnitřními předpisy veřejné vysoké školy.

3.5 Ústav sociální práce UHK

Ústav sociální práce je vysokoškolským ústavem Univerzity Hradec Králové. Jeho posláním je rozvíjet společensky potřebná studia zaměřená na nejrůznější oblasti sociální práce.

Ústav sociální práce v současné době garantuje následující studijní obory:

Tříleté bakalářské studijní obory:

- Sociální práce - prezenční i kombinovaná forma
- Sociální práce ve veřejné správě - kombinovaná forma
- Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností - kombinovaná forma
- Sociální a charitativní práce - prezenční i kombinovaná forma

Navazující dvouleté magisterské studijní obory:

◦ Sociální práce - prezenční i kombinovaná forma

3.6 Adresa pro poštovní styk s univerzitou a identifikační údaje

Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62

500 03 Hradec Králové III

IČ: 62690094

DIČ: CZ62690094

Univerzita Hradec Králové má standardní strukturu svých orgánů a samosprávných institucí. Ústav sociální práce tvoří součást univerzity spadající pod Rektorát UHK a doplňuje tak čtyři fakulty univerzity.

4 Knihovna, Badatelna Archivu Univerzity Hradec Králové, univerzitní nakladatelství Gaudeamus, Poradenské centrum

Tato kapitola se soustředí na základní poslání a služby Univerzitní knihovny UHK, budete obeznámeni s nabídkou univerzitního nakladatelství Gaudeamus a možnostmi zakoupení skript, budete znát význam Badatelny Archivu UHK, seznámíte se s činností Poradenského centra při UHK.

4.1 Univerzitní knihovna UHK

Univerzitní knihovna UHK je centrální knihovnou Univerzity Hradec Králové, která zpřístupňuje informační zdroje v tištěné a elektronické podobě. Základní bibliograficko-informační služby a knihovní fond jsou určeny všem studentům a akademickým pracovníkům UHK, odborné veřejnosti a dalším zájemcům.

Veřejný katalog publikací OPAC naleznete na adrese <http://arl.uhk.cz>

Služby Knihovny Univerzity Hradec Králové:

- výpůjční služby (prezenční výpůjčky, absenční výpůjčky),
- prodlužování vypůjčených dokumentů
- rezervace vypůjčených dokumentů,
- objednávání dokumentů ze skladů,
- meziknihovní služby,
- rešerše,
- dodávání článků z časopisů ve fondu Univerzitní knihovny,
- internet,
- reprografické služby,
- informační služby,
- školení,
- elektronické služby,

- samostatné zpracování elektronických dokumentů ve formátech MS Office či PDF.

Dostupné elektronické databáze:

- Web of Knowledge
- Scopus
- EBSCO
- ProQuest
- Literature Online
- Literature Resource Center
- ACM
- Emerald
- Česká národní bibliografie

E-knihy:

- Výchozí www stránka poskytovatele elektronických knih
- Advanced Project Management
- Advances in Applied Artificial Intelligence
- Business Applications and Computational Intelligence
- Encyclopedia of Business and Finance
- Encyclopedia of Management
- Encyclopedia of Education
- Encyclopedia of Politics
- Knowledge Management in Modern Organizations
- Practice of Project Management

Umístění a kontakt na Univerzitní knihovnu UHK:

budova A

knihovna@uhk.cz

tel: (+420 49 333) 1333

4.2 Archiv Univerzity Hradec Králové

Archiv UHK je akreditovaným veřejným specializovaným archivem ve smyslu § 51 a 52 zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. Archiv UHK získal akreditaci v roce 2005, a stal se tak prvním nově akreditovaným archivem v republice. Archiv Univerzity Hradec Králové je rektorátním útvarům s celouniverzitními kompetencemi. Správním orgánem dohlížejícím na činnost Archivu UHK je Státní oblastní archiv v Zámrsku.(www.uhk.cz) Poskytované služby Archivu UHK:

- Trvalé ukládání archiválií vzešlých z činnosti Univerzity Hradec Králové, jejich právních předchůdců a dalších osob či institucí spojených s Univerzitou Hradec Králové.
- Zpřístupňování těchto archiválií v souladu s platnou legislativou.
- Dohled nad spisovou službou, předarchivní péčí, skartačním řízením a veškerým nakládáním s písemnými i elektronickými dokumenty v prostředí Univerzity Hradec Králové. Dohled nad Podatelnou a spisovnou Univerzity Hradec Králové.
- Dohled nad péčí o školní a některá další autorská díla vzniklá na Univerzitě Hradec Králové a zpřístupňování těchto děl. Jde zejména o vysokoškolské kvalifikační práce (tzn. práce bakalářské, diplomové, disertační), rigorózní práce a habilitační práce (přečtete si: informace o možnosti přístupu k archiváliím v badatelně).
- Dokumentace činnosti Univerzity Hradec Králové a podpora prezentace Univerzity Hradec Králové na veřejnosti.

Vědeckovýzkumná činnost v oblasti dějin Univerzity Hradec Králové a v oblasti archivní vědy. Výstavní a publikační činnost v těchto oblastech. (www.uhk.cz)

Badatelna Archivu UHK:

Badatelna Archivu UHK slouží veřejnosti ke studiu materiálů uložených v Archivu UHK. Pro zajištění místa v badatelně je nutné provést jeho rezervaci pomocí elektronického systému.

4.3 Univerzitní nakladatelství Gaudeamus

Nakladatelství Gaudeamus je účelovým vydavatelským, polygrafickým a reprografickým zařízením Univerzity Hradec Králové. Jeho posláním je zejména vydavatelské a výrobní zabezpečení tisku učebních textů, vědeckých monografií, vědeckých sborníků i odborných časopisů pro potřeby univerzity.

Organizační uspořádání nakladatelství Gaudeamus:

- Ediční středisko - Sestavuje ediční plán nakladatelství po projednání v ediční radě, jedná s autory, stanovuje podmínky pro vydání rukopisu. Vyřizuje agendu související s přidělováním ISBN.
- Pracoviště DTP - Provádí odbornou a technickou úpravu vydávaných publikací.
- Tiskařské středisko - Zajišťuje provoz nakladatelství po výrobní stránce a finální zpracování publikací.
- Prodejna skript - Realizuje prodej publikací, kopírování pro veřejnost a zásilkovou službu. (www.uhk.cz)

Provozní doba nakladatelství Gaudeamus a kontakt:

Pondělí - pátek 7.30 - 11.15 a 12.30 - 15.00

budova A, místnost 31420

michaela.loukotova@uhk.cz

tel: +420 49 333 1321

4.4 Poradenské centrum Univerzity Hradec Králové

Poradenské centrum Univerzity Hradec Králové se člení do tří subjektů, jimiž jsou Pedagogicko-psychologická poradna, Středisko pro studenty se specifickými potřebami Augustin a Psychoterapeuticko-duchovní poradna. (www.uhk.cz)

- Pedagogicko-psychologická poradna
- Středisko pro studenty se specifickými potřebami Augustin
- Psychoterapeuticko-duchovní poradna

Studentům UHK nabízí své služby celá řada podpůrných institucí jako je Knihovna UHK, Archiv UHK, nakladatelství Gaudeamus, vydávající studijní materiály, ale třeba též Poradenské centrum UHK, soustřeďující se na otázky pedagogicko-psychologické, psychoterapeuticko-duchovní a na potřeby studentů se specifickými potřebami.

5 Práce s odbornou literaturou

Smyslem této kapitoly je předestřít základní způsoby citace odborných zdrojů v textu, na jejichž základě se odkazuje na zdroje v textu a též sestavují soupisy použitých zdrojů v jakékoli odborné publikaci.

5.1 Profesionální citační zásady

Citování zdrojů má své zásady zakotvené v mezinárodní standardizaci, ale řídí se rovněž mnoha zvyklostmi. Zvyklosti se pak liší jednak podle oboru (jiné zvyklosti má filosofie, jiné sociologie či psychologie). Vzniká tak mnoho dílčích oborových standardů citace, za kterými obvykle stojí profesní asociace v daném oboru.

Do citačních stylů se pak dále promítá i tradice významných univerzit. Lze pak hovořit o Cambridgeském stylu citace, Harvardském stylu atd.

Aby toho nebylo málo, další zvyklosti pak do systému citací vnáší i významná oborová periodika či nakladatelství a vydávají své zásady citování.

Ve světě existuje řada norem, stylů a doporučení pro citace dokumentů, k nejznámějším patří:

- **AMA** (American Medical Association) - pro medicínu a biologické vědy
- **APA** (American Psychological Association) - často se používá v psychologii, pedagogice a dalších společenských vědách
- **CBE** (Council of Science Editors) - doporučována pro přírodní vědy
- **MLA** (Modern Language Association) - pro humanitní obory, zejména jazykovědu
- **Turabian** - detailně propracovaná norma pro formální úpravu disertačních a jiných kvalifikačních prací
- **ČSN ISO 690** - mezinárodní norma pro tvorbu citací tradičních dokumentů (monografie, články atd.)
- **ČSN ISO 690-2** - mezinárodní norma pro tvorbu citací elektronických dokumentů

Nejčastěji je u nás doporučována ČSN ISO 690 spolu s ČSN ISO 690-2. Přehled stylů pro jednotlivé obory lze nalézt např. na http://www.lib.duke.edu/reference/style_manuals.html.

5.2 Vzory bibliografické citace na ÚSP UHK

Bibliografická citace tištěné monografie

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

PICHAUD, Clément; THAREAUOVÁ, Isabelle. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 156 s. ISBN 80-7178-184-3.

Bibliografická citace tištěné monografie s kolektivním autorstvím

Pravidla českého pravopisu. 2. vyd. Praha: Academia, 2010. 391 s. ISBN 80-200-1327-X.

Bibliografická citace tištěného jednorázového sborníku

SMUTEK, Martin; KAPPL, Miroslav, eds. *Proměny klienta služeb sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 478 s. ISBN 80-7041-716-1.

Bibliografická citace příspěvku v tištěné monografii (kapitola v monografii, příspěvek v jednorázovém sborníku)

TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. Možné etické aspekty práce se seniory z pohledu sociální práce. In: GLUCHMAN, Vasil, ed. *Etika a politika*. 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011, s. 393–398. ISBN 978-80-555-0266-3.

MACKOVÁ, Martina. Reflexe sociální práce jako profese. In: SMUTEK, Martin; SEIBEL, Fridrich W.; TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana, eds. *Rizika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 246–248. ISBN 978-80-7435-986-3.

SMUTEK, Martin; SMUTKOVÁ, Lucie. Contemporary modernization processes and shifts in power relationships in social work. In: BRĄGIEL, Józefa; DĄBROWSKA-JABŁOŃSKA, Iwona; PAYNE, Malcolm, eds. *Social work in adult services in the European Union : selected issues and experiences*. London: College Publications, 2011, s. 3–12. ISBN 978-1-84890-027-1.

Bibliografická citace článku v tištěné seriálové publikaci (tzn. v časopise, novinách, periodickém čili opakovaně vycházejícím sborníku; o periodicitě vypovídá přidělení ISSN)

BRABCOVÁ, Michaela; KOŠNEROVÁ, Monika; MITLÖHNER, Miroslav. Pilotní studie rizik a rizikových situací při poskytování sociálních služeb. *Zdravotnictví a právo*. 2011, roč. 15, č. 2, s. 14–19. ISSN 1211-6432.

Podle EPSCO je třeba více reagovat na demografické prognózy. *Práce & sociální politika : noviny Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. 2012, roč. 9, č. 9, s. 8. ISSN 0049-0962.

BLAŽKOVÁ, Veronika. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením. *Fórum sociální politiky*. 2011, roč. 5, č. 2, s. 11–17. ISSN 1802-5854. Dostupné také z:

http://www.vupsv.cz/sites/File/forum_socialni_politiky/Casopis_FSP_2_2011.pdf

Bibliografická citace elektronické publikace nebo její části

KOCOUREK, Jiří. Vietnamci v ČR. *Sociologický webzín* [online]. 23. 12. 2005 [cit. 20. 4. 2012]. ISSN 1214-1720. Dostupné z:

<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=199&lst=106>

Bibliografická citace kvalifikační práce (bakalářská, magisterská, diplomová, dizertační, habilitační) zpřístupněné v elektronické formě

SPĚŠNÁ, Iva. *Firemní dobrovolnictví* [online]. Brno, 2009. 97 s. Diplomová práce.

Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, katedra veřejné ekonomiky. Ved. práce Ing. Mgr. Michal Veselý [cit. 14. 7. 2012]. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/137535/esf_m/Firemni_dobrovolnictvi.pdf

Bibliografická citace zákona v tištěné formě

Česko. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. *Sbírka zákonů ČR*. 2006, částka 37, s. 1257–1289. ISSN 1211-1244.

Československo. Zákon č. 40 ze dne 26. února 1964, občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*. 1964, částka 19. 248 s. ISSN 1211-1244.

Československo. Zákon č. 83 ze dne 27. března 1990, o sdružování občanů. *Sbírka zákonů ČSFR*. 1990, částka 19, s. 366–369. ISSN 1211-1244. Dostupné také z:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1990/sb019-90.pdf>

Bibliografická citace zákona dostupného v elektronické formě

Česko. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2006, částka 37, s. 1257–1289 [cit. 14. 7. 2012]. ISSN 1211-1244. Dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2006/sb037-06.pdf>

Bibliografická citace informace získané účastí na konferenci, semináři, přednášce...

VOSEČKOVÁ, Alena; PELCÁK, Stanislav; TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. Na člověka zaměřené poradenství – dynamika procesu změny. [Konference] *Od teorie k praxi, od praxe k teorii. VIII. hradecké dny sociální práce*. Hradec Králové 7.–8. 10. 2011.

Bibliografická citace odpovědi na neveřejnou zprávu z osobní pošty (e-mail)

PAPCUNOVÁ, Jana. Re: *Informace o transliteraci* [elektronická pošta]. Message to: Jaroslava Divišová. 12. října 2012 [cit. 24. 10. 2012]. Osobní komunikace.

Bibliografická citace informace získané osobním kontaktem

KOREJS, Josef, vedoucí Pečovatelské služby Suchdol. Rozhovor o stávajících terénních službách sociální péče. Suchdol 24. 6. 2012.

5.3 Směrnice ředitele ÚSP UHK č. 4/2012

Níže uvedená doporučení jsou převzata ze Směrnice ředitele ÚSP UHK č. 4/2012:

„Bibliografická citace (nadále b. c.) má jednoznačně identifikovat citovaný dokument (zdroj). Citujeme vždy konkrétní vydání (verzi). Povinně uvádíme druhé a další vydání včetně druhu vydání (přepřacované, rozšířené, aktualizované, doplněné atp.)

Údaje pro b. c. přebíráme z toho dokumentu (zdroje), který citujeme.

Údaje pro b. c. přebíráme v tom jazyce, v němž jsou uvedeny. Nepovinné údaje o počtu stran dokumentu (240 s.) a povinné údaje o rozsahu stran (s. 96–112) uvádíme česky (zkratka pro strany je s., nikoli p., pp., S.).

Údaje přebíráme v první řadě z titulního listu (nikoli z desek či přebalu), resp. z úvodní obrazovky, webové stránky, etikety na disku atp. Dalším zdrojem informací je v uvedeném pořadí: rub titulní strany, tiráž, záhlaví stránky, přebal a desky knihy. Při citování periodika (např. časopisu) nebo příspěvku v periodiku je zdrojem informací obálka, tiráž (která nebývá vzadu, ale na první straně či dále v textu), záhlaví stránek s příspěvkem, informace pod příspěvkem aj.

Pokud některý z údajů přebíráme z jiného zdroje, pokud údaj opravujeme, pokud jej doplňujeme na základě vlastní znalosti, uvádíme jej v hranaté závorce [... ..].

Při citaci elektronického zdroje uvádíme datum citování (povinný údaj), a to v některém ze zvolených formátů, např. [cit. 2012-04-20], [cit. 20. 4. 2012] atp.

Bibliografická citace se ukončuje tečkou, ovšem končí-li citace linkem, tečka se za něj nepíše.

Bibliografická citace by měla být co nejpřesnější, aby neomylně identifikovala citovaný dokument či zdroj. Proto nelze vynechávat povinné údaje, jsou-li v dokumentu dostupné.

Pokud si při zpracování závěrečné práce zapomene autor poznamenat některý z údajů, který je v bibliografické citaci povinný, k dohledání lze zpravidla využít např. Jednotné informační brány (<http://www.jib.cz>). Informace o JIB viz <http://info.jib.cz>

Tímto způsobem však zpravidla nelze dohledat strany, na nichž se nachází kapitola v knize, příspěvek ve sborníku či časopise, konkrétní strana, na kterou se v textu práce autor odkazuje. Proto je třeba si tyto informace (povinné údaje) poznamenávat nanejvýš pečlivě.”

5.4 Generátory citací

Bibliografické citace dokumentů dle požadovaného stylu je možné po zadání příslušných údajů vygenerovat pomocí tzv. generátoru citací. Vždy je ale potřeba předem si ověřit, podle jakého citačního stylu generátor pracuje.

V našem prostředí lze doporučit např. Projekt Bibliografické citace - generátor pro normy ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, viz <http://www.citace.com/modules.php>.

Citační etika je nezbytnou součástí vědecké práce a tedy i jakékoli práce studentské. Proto porušení citačních zásad je považováno za velmi vážný prohřešek. Pokud by k němu došlo ve větším rozsahu, hovoříme o plagiátorství.

6 Druhy vědeckých (odborných) prací

Tato kapitola se zaměřuje na možné typy výstupů vyžadovaných při studiu oboru sociální práce, takže se zabývá mj. formáty odborných textů jako je esej, odborná stat', výzkumná zpráva, referát, bakalářská závěrečná práce a další.

6.1 Základní typy písemných prací

Mezi základní typy kvalifikačních odborných písemných prací patří:

Bakalářská práce (doporučený rozsah je minimálně 30 stran, maximálně 50 stran) Bakalářská práce by měla ukázat schopnost budoucího absolventa samostatně se orientovat v problematice, která spadá do oblasti studovaného oboru, pracovat s informačními zdroji, ale také zvládat metodické náležitosti vlastního výzkumu apod.

Diplomová práce (doporučený rozsah je minimálně 50 stran, maximálně 70 stran). Magisterská diplomová práce by měla být postavena kvalitativně i kvantitativně na vyšší roveň než práce bakalářská. Očekává se samostatnější a hlubší uchopení problematiky a vyšší invence autora/autorky při volbě cílů i výzkumných postupů.

Rigorózní práce (běžný doporučený rozsah je přibližně 100 stran). Tento typ textu má prokázat, že předkladatel rigorózní práce získal schopnost samostatné tvůrčí činnosti v oblasti výzkumu či vývoje nebo schopnost samostatného tvůrčího myšlení.

Disertační práce (běžný doporučený rozsah je přibližně 150 stran). Tento druh kvalifikačního textu musí obsahovat výsledky z řešení konkrétního výzkumného tématu, které je v souladu s výzkumným zaměřením pracoviště, kde je předkládám. Ověřuje nejen schopnosti doktoranda k samostatné vědecké práci, ale musí přinášet nové vědecké poznatky.

Habilitační práce (běžný doporučený rozsah je přibližně 200 stran). Habilitační práce má přinést nové vědecké poznatky a obohatit tak teorii příslušného vědního oboru. Habilitační práce je vyžadována při habilitačním řízení k získání titulu docent.

6.2 Další typy písemných prací na vysoké škole

Formátů odborného sdělení je celá řada, liší se jak formou záznamu (písemný projev,

ústní projev, plakátové sdělení), tak třeba rozsahem a mírou vnitřní strukturovanosti textu. Níže jsou v abecedním pořadí uvedeny některé základní formáty, se kterými se může student při studiu na vysoké škole běžně setkat.

Abstrakt je stručná a přesná reprezentace obsahu odborného článku, knihy apod. Shrnuje cíl, záměry a téma výzkumu, použité metody a techniky, výsledky a závěry, nové poznatky, doporučení, návrhy dalšího postupu atd. prezentované v původním dokumentu.

Abstrakt je často vyžadován jakou součástí přihlášek na konference, odborné semináře apod. Abstrakt je svébytným formátem, tzn., že bývá samostatně publikován např. ve sbornících abstraktů při konferencích. Proto musí obsahovat vše nezbytné o textu, který má reprezentovat.

Anotace je stručný komentář nebo výklad dokumentu nebo jeho obsahu, příp. velmi stručný popis, obvykle připojený jako poznámka k bibliografickému záznamu dokumentu.

Esej pojednává spíše subjektivním způsobem o aktuálních otázkách oboru, vyznačuje se úvahovým pojetím. Ovšem ani esej nesmí postrádat základní atributy vědecké práce, tj. jasné stanovení cíle, vymezení pojmů atd. V eseji je obzvláštní důraz kladen na vlastní, ale vždycky odborně argumentované názory.

Kazuistika bývá někdy označována jako případová studie (case study). Je to zpráva zaměřená na konkrétní případ. Obsahuje nejen popis, ale též rozbor konkrétního případu. Předmětem nemusí být nutně jedinec jako konkrétní osoba, ale může se jednat i o případovou studii konkrétní organizace, konkrétní sociální služby atd. Důležité je, že případová studie se nezabývá jen aktuálním stavem, ale významnou roli hraje historie případu a vývoj jeho situace.

Konspekt, jinak též výpisek, je podrobný soubor poznámek z četby (prostudování) konkrétní publikace, časopiseckého článku atd. Každý má svůj styl výpisků, nicméně v generálním pohledu platí, že je potřeba vystihnout hlavní myšlenky a způsob argumentace, který autor volí. Rozsah výpisků se pohybuje např. od 1:10 v poměru k originálnímu textu až po např. 1:4 v poměru k originálnímu textu v případě důkladného studia filosofických děl.

Poster (česky též plakátové sdělení) je typický pro sdělení na konferencích. Jde o obrazovou a grafickou metodu sdělení svých zjištění veřejnosti. Poster typicky nese např. komentované fotografie, grafy, tabulky atd. Postery jsou zveřejňovány na nástěnkách

(stojanech a tabulích) při vědeckých konferencích. Vzhledem k formátu tohoto sdělení, musí být text krátký a věcný.

Recenze (angl. review) je posouzení vědeckého díla odborníkem z oboru a to pro účely např. nakladatele nebo redakce časopisu. Recenze se řídí požadavky zadavatele, tedy např. nakladatele nebo redakce časopisu co se týče struktury, obecně však zahrnuje nezbytné vyjádření k cíli předloženého textu, vyjádření k metodám postupu a k zjištěním. Recenze se dále typicky zaměřuje na využitelnost zjištění pro daný obor a též i na formální stránku předloženého textu. Recenze v nakladatelstvích či redakcích periodik bývají zpravidla dvojí, tedy recenze provedená dvěma nezávislými recenzenty a dále “slepá”, tedy recenzenti recenzují čistý text bez uvedení jména autora. V rovině studia na vysoké škole je příkladem odborné recenze např. oponentský posudek bakalářské práce.

Referát je ucelená zpráva o výsledcích vědeckého bádání. Referuje o stavu i vývoji řešení určité problematiky. Jde převážně o formát uplatňovaný při konferencích, odborných seminářích atd.

Resumé (česky souhrn) je shrnutím, které je možné považovat za samostatný celek (např. resumé disertační práce se použije jako podklad pro hodnotící komisi doktorských zkoušek). Z tohoto důvodu musí resumé ctít strukturu celého textu a ve stručné podobě zopakovat nejdůležitější zjištění a závěry. Smyslem sepsání resumé je následně též převod souhrnu do cizího (světového) jazyka.

Rešerše je systematický soupis záznamů dokumentů (zdrojů informací) dostupných k dané problematice. Rešerši vypracovávají na požádání též odborné knihovní instituce (vědecké knihovny) na základě žadatelem dodaných klíčových slov, jmen autorů, časového vymezení, jazyka originálního zdroje atd.

Stat' (vědecká stat') je nejobvyklejší tvar diplomových prací a odborných časopiseckých článků. Může být: přehledová, empirická nebo teoretická.

- *Přehledová vědecká stat'* podává přehled o jedné problematice z různých úhlů pohledu. Zpravidla se využívá kompilace z odborné literatury a pramenů.
- *Empirická vědecká stat'* zpracovává odpovědi na jednotlivé otázky vzniklé v průběhu vědeckého výzkumu. Zpravidla odpovídá na tyto otázky
- *Teoretická vědecká stat'* nemá pevně stanovená výstavbová pravidla, neboť struktura je podmíněna konkrétní problematikou.

Výzkumná zpráva. Další formou odborného sdělení pak typicky mohou být výzkumné zprávy o provedeném výzkumu a jeho zjištěních. Pro pracovníky v oblasti sociální práce je důležitá Grantová agentura České republiky (GAČR), ale také jiné menší nadace.

6.3 Struktura odborného textu

Vědecký článek mívá zpravidla strukturu „problém – řešení“. Jedná se o tzv. „klasické“ členění vědeckého článku na úvod, stať a závěr.

Model **IMRAD** (angl. Introduction, Methods, Results and Discussion). Tento model se uplatňuje zejména v mezinárodních časopisech přírodovědného zaměření.

Věda je jedním ze světónázorů, stojícím po boku náboženství či mytologie, od kterých se liší racionalitou usuzování. Pro vědu je tedy typické logické argumentování a neustálé korigování poznání podle dosavadních zjištění. Pro zápis vědeckých zjištění existuje mnoho formátů zmíněných v této kapitole, od vysokoškolských kvalifikačních prací po vědecké monografie. Nicméně pro všechny platí základní pravidlo racionální argumentace a jasné logické struktury.

7 Seznámení s oborem Sociální práce na Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové

Text této kapitoly se soustředí na celkové zaměření studia a profil absolventa. Vzhledem k tomu, že všechny obory sociální práce na ÚSP UHK jsou akreditovány ve studijním programu (což je nadřazený pojem k pojmu obor) „Sociální politika a sociální práce“, je potřeba se zabývat rámcovým vztahem sociální práce a sociální politiky, ale též vztahem k jiným „zdrojovým vědním disciplínám, jako je ekonomie, sociologie, demografie, filosofie, psychologie a dalších disciplín.

7.1 Obsah studia a rámcový profil absolventa

Jak vyplývá z akreditačních materiálů a podmínek realizace bakalářských oborů sociální práce na vysokých školách sdružených v Asociaci vzdělavatelů v sociální práci, obsah studia je do značné míry určen Minimálním standardem Asociace vzdělavatelů v sociální práci, takže se v základních osnovách podobá výuce na jiných školách s podobným zaměřením. Proto v základním profilu studijních předmětů figurují všechny základy společenských věd. K profilování studenta volbou nepovinných předmětů tak dochází až ve vyšších ročnících studia.

Studium zahrnuje následující obecné disciplíny, v jejichž rámci absolventka či absolvent získají teoretické i praktické poznatky, které odpovídají požadavkům praxe:

- Filozofie a etika.
- Úvod do sociologické teorie.
- Úvod do psychologické teorie.
- Teorie a metody sociální práce
- Praxe v terénu.
- Metody a techniky sociálního výzkumu.
- Úvod do právní teorie a praxe.
- Sociální patologie:
- Problémy etnických a menšinových skupin.

- Zdraví a nemoc.
- Absolvent či absolventka ovládá aktivně cizí jazyk a zná odbornou terminologii sociální práce.

Na počátku studia jsou studenti a studentky získají vhled do klíčových teoretických disciplín (psychologie, sociologie, filosofie, etika, zdraví a nemoc), které tvoří platformu pro pochopení specifických znalostí a dovedností sociální práce.

7.1.1 Základní tematické pilíře studia

Absolventi a absolventky získají znalosti a dovednosti ve čtyřech základních pilířích studia (profilující předměty):

- Oblast právních norem a dovednost jejich aplikace do praxe sociálních pracovníků a pracovníc.
- Oblast teorií a metod sociální práce, kdy jsou studenti a studentky učeni propojování teorie s praxí formami přednášek, četby literatury, diskusí a modelových situací. Do této oblasti spadá i dovednost provádění sociálního výzkumu a jeho aplikace do praxe, včetně plánování a projektování.
- Oblast sociální politiky a orientaci v systému sociálního zabezpečení.
- Oblast aplikovaných předmětů, které se orientují na různé cílové skupiny klientů a klientek, takže absolvent či absolventka by měli mít znalosti a dovednosti práce s rizikovými skupinami (bezdomovci, osoby poskytující sexuální služby za úplatu, nezaměstnaní, neorganizovaná mládež, uživatelé a uživatelky drog, oběti sekt, delikventi a delikventky apod.), se starými lidmi, s rodinou a dětmi, s handicapovanými a s národnostními menšinami. Jednotlivé předměty mají syntetizující charakter, takže logicky postupují od seznámení s klíčovými teoriemi o tématu, přes legislativu k seznámení se systémovou organizací k metodám, postupům a zásadám sociální práce s každou cílovou skupinou. Aplikaci teorie mají studentky a studenti možnost vyzkoušet si v rámci praxí, které tvoří významný podíl studia.

7.1.2 Kvalifikační připravenost a míra profesní adaptability na podmínky a požadavky praxe

- Absolventi a absolventky získají způsobilost k výkonu sociální práce na úrovni mikrosystému, mezosystému i makrosystému v jejich vzájemných interakcích.
- Absolventi a absolventky jsou připravováni k výkonu komunikativních, rozhodovacích, koncepčních, koordinačních a podpůrných činností s důrazem na hodnotu jedinečnosti situace.
- Praxe umožní studentům a studentkám prohloubit praktické dovednosti, rozvíjet vnímání sociálních skutečností, jevů a procesů ve společnosti, reflektovat je na úrovni bakalářského stupně studia a řešit problémy v rámci profesionálních kompetencí sociální práce

7.1.3 Charakteristika profesí a institucí, kde může absolvent uplatnit získané vzdělání

- Státní správa a samospráva
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí
 - Česká správa sociálního zabezpečení, respektive okresní správy sociálního zabezpečení
 - krajské úřady
 - městské a obecní úřady
 - Úřad práce ČR
 - Probační a mediační služba
- Nestátní ziskové a neziskové organizace
 - občanská sdružení
 - obecně prospěšné společnosti
 - církevní zařízení
 - nadace

7.1.4 Cíle studia

Absolventi a absolventky získají teoretické i praktické poznatky, založené na soudobém stavu vědního poznání v oblasti sociální práce, sociální politiky a příbuzných vědeckých disciplín, aby byli schopni naplňovat požadavek komplexního zaměření sociální práce.

7.2 Vztah sociální práce a sociální politiky

Jelikož je bakalářský obor Sociální práce, a stejně tak obory Sociální práce ve veřejné správě, Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností, Sociální a charitativní práce, a taktéž navazující magisterské obory Sociální v prezenční i kombinované formě, akreditován ve studijním programu (nadřazený pojem k pojmu obor) „Sociální politika a sociální práce“, má smysl zamyslet se blíže nad vzájemným vztahem obou těchto disciplín.

Sociální práce (moderní – profesionální) i *sociální politika* jsou součástí moderní (industriální) společnosti západu. Jedná se o nezbytné instituce moderní společnosti, pokrývající sadu témat, jež v předmoderní éře ležely na dobově odpovídajících institucích (církve, rodina). V rámci diferenciací vědních disciplín v éře moderní západní civilizace došlo postupně i k vydělení sociální práce a sociální politiky jako svébytných disciplín (počátek 20. století). Otázka vzájemného vztahu sociální práce a sociální politiky (jak jako praktických tak vědních oborů) je relativně složitě uchopitelná, a to právě z důvodu vzájemné blízkosti obou těchto disciplín.

7.2.1 Společná východiska sociální práce a sociální politiky

Obě disciplíny mají mnoho společných východisek. Svorně respektují lidskou důstojnost, staví na ideálu humanity a respektu ke klientovi. Společným východiskem je rovněž i etika, legitimita a racionalita opatření, respektive intervencí. Obě disciplíny si kladou za cíl jak ekonomickou efektivnost, tak i celkovou efektivitu opatření - intervencí, tedy celkové zamýšlené dopady na cílovou populaci - klienta. Kladou si za cíl sociální fungování, sociální integraci obyvatelstva.

7.2.2 Odlišnosti perspektiv sociální práce a sociální politiky

Mezi možné odlišnosti (byť se vzájemně doplňují a navazují na sebe) by mohla patřit základní východiska, kdy v oblasti sociální politiky je to společnost v *systémovém pojetí* (viz systémová teorie), u sociální práce je jím jednotlivec, skupina či komunita a to (s využitím adekvátního teoretického rámce) v *ekosystémovém pojetí* (viz systémová teorie). Důvod proč vytvářet programy a opatření je na straně sociální politiky skryt v pojmu *sociální problém*, důvod proč intervenovat v sociální práci je spojen s obtížnou *životní situací*. Zaměření intervencí v sociální práci je na podporování schopností (capabilities) a zvládacích schopností (coping), sekundárně pak ovlivňování prostředí (environmentu) klienta. U sociální politiky jde rovněž o podporu schopností a to v kontextu životních situací a individuálních možností zvládnutí situace (coping). Cílovou skupinou jsou u sociální politiky primárně region, národ a nadnárodní úroveň, u sociální práce je na místě zaměření na jednotlivce, skupinu a komunitu, sekundárně však rovněž na lokalitu či region.

7.2.3 Různá pojetí vztahu sociální práce a sociální politiky

Někteří autoři (Blom-Cooper, 1985 dle Adams, 2002) zastávají názor, že sociální práce může být ve skutečnosti definována pouze jako výkon funkcí, které vyžadují lidé v praxi, a to tak, že sociální pracovníci jsou organizováni (zaměstnání) v organizacích, které funguje v rámci zákonného rámce dané společnosti. Toto pojetí lze abstraktně pojmout i tak, že sociální pracovníci v praxi sociální práce pouze implementují právo (sociální legislativu), jinými slovy právní rámec je vše co pro svou práci potřebují znát. V tomto pojetí se pak nabízí otázka: Proč se vlastně zabývat rozbořením vztahu sociální práce a sociální politiky? Tento model sociální práce zdůrazňující sledování zákonů zdůrazňuje pouze nezbytnost pracovat v rámci zákonného rámce. Je pomíjen vliv vlastní zkušenosti, a expertní znalosti sociálních pracovníků.

Vztah mezi sociální prací a sociální politikou však může být pojat i jako daleko komplexnější a problematičtější. Sociální politika, stejně tak jako psychologie a sociologie, poskytuje širší kontext okolností lidského života. Tyto oblasti lidského zkoumání někdy přispějí dílčím výzkumem, který vznesle další důležité otázky, jindy poskytnou teoretické diskuse. Všechny tyto prvky nám umožňují kriticky reflektovat praxi sociální práce, přispět expertní znalosti sociálních pracovníků a rozšířit jejich profesní i osobní hodnoty.

Mohou také aktivovat morální dimenzi profese, tedy posouzení toho jaký druh společnosti vlastně chceme a v čem může být přínos sociální politiky a sociální práce této vizi společnosti.

8 Základy oboru sociální práce

Tato kapitola si neklade za cíl vyčerpávající přehledový způsob seznámení s klíčovými základy a základními tématy oboru sociální práce. Spíše si klade za cíl být „ochutnávkou“ nejčastějších témat, se kterými se student setká při prvním seznámení s oborem sociální práce a s jeho teoretickým vymezením a uchopením oborových metod práce. Mnohé ze zde zmiňovaných pojmů jsou tedy klíčové jak pro sociální práci s jednotlivcem, tak pro sociální práci s rodinou, skupinou, komunitou.

8.1 Sociální práce

Ohledně profese sociální práce probíhá neustávající živá debata. Celé poslední desetiletí 20. století bylo mimo jiné ve znamení debat o tom, zdali je sociální práce profesí, či je vhodnější považovat ji za „semiprofesi“, či vyloženě aplikovanou disciplínu, čerpající poznatky z jiných, ustálených profesí jako je medicína, psychologie atd. Podstatné je, že sociální práce má v soudobé společnosti stále vyšší relevanci. Z výše zmíněných důvodů jsou veškeré pokusy o přesné definování profese sociální práce ošidné.

V literatuře nalezneme řadu více či méně se různících definic z pera mnoha autorů. Svým způsobem výlučné postavení však mohou mít snahy Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW) či Mezinárodní asociace vzdělavatelů v sociální práci (IASSW).

Klíčovou součástí sociální práce je základní koncept „osoba v prostředí“ (person-in-environment). Dochází k všeobecnému souhlasu, že klíčový univerzální a unifikující koncept sociální práce je intervence na rozhraní (interface) lidských bytostí a jejich prostředí (jak fyzického, tak sociálního). V určitých případech se sociální pracovníci zaměřují více na intervence u osoby nebo u lidí a o něco méně na intervence v jejich prostředí, zatímco v jiných případech dochází k zaměření na prostředí a jeho dopady na to, jak lidé žijí ve společnosti.

Navíc chceme-li podle Musila (2004) porozumět tomu, jak sociální pracovníci napomáhají změně situace klienta, nestačí podle něj sledovat pouze jejich bezprostřední působení na člověka v obtížné situaci a okolnosti jeho života. „Je třeba věnovat pozornost i činnostem, které sociální pracovník nevykonává. Je tomu tak ze dvou důvodů. Jednak proto, že sociální pracovník cíle své intervence často uskutečňuje pomocí služeb, které

neposkytuje, ale zprostředkovává. Dále proto, že se sociální pracovník někdy podílí na realizaci záměru jiných specialistů - soudců, lékařů apod.“ (2004, s. 13).

Podle Musila (ibid.) je tedy účelné rozlišovat mezi samotnou sociální prací a komplexem služeb, kterého jsou činnosti sociálních pracovníků součástí. Musil tento komplex systematicky označuje výrazem „služby sociální práce“. Pojetí služeb sociální práce ilustruje na příkladu nemocnice. „Pokud chci například pochopit, jaký je význam činnosti sociální pracovnice, která působí v nemocnici, pro pacienty a jejich blízké, nestačí zjistit co, jak a proč je zvyklá při práci se svými klienty dělat. Potřebuji také vědět, co za svůj úkol považují lékaři a zdravotní sestry a čím jsou nebo nejsou odhodláni ke zvládnutí situace pacientem přispívat oni“ (ibid.). Podle role ostatních aktérů pomáhajícího procesu se pak bude odvíjet role samotného sociálního pracovníka a očekávání okolí ohledně této jeho role.

Sociální pracovníci přijímají holistický pohled, který se zaměřuje na mnohonásobné, rezonující transakce mezi lidmi a jejich prostředím (včetně širšího kontextu služeb sociální práce). Je to velice složitý koncept, jelikož efekty jsou obousměrné. Lidé jsou ovlivněni jejich prostředím – je jedno zdali v tuto chvíli mluvíme o znečištěné řece nebo o represivním sociálním opatření – a lidé zároveň mají určité kapacity změnit své prostředí. Proto je součástí sociální práce zmocňování (empowerment) lidí, aby své prostředí dokázali ovlivňovat a sami se podílet na změně své sociální situace.

8.2 Empowerment

Známe mnoho definic zmocňování nebo někdy též zplnomocňování či posilování (empowerment). Užitečná může být např. definice Lorraine Gutierrez (1990 dle Hare 2004, s., 413, vl. překl.): „Empowerment je proces zvyšování osobní, mezilidské nebo politické moci, takže jednotlivci, rodiny a komunity mohou podnikat kroky ke zlepšení své situace. Je to prostředek jak se chopit problémů bezmocné populace a prostředek vyjádření role bezmocnosti, kterou hraje při vytváření a urychlování sociálních problémů jak v rozvíjejících se, tak v rozvinutých společnostech.“

Barbara Levy Simon (dle Compton, Galaway, 1999, s, 5) zdůrazňuje, že duální zaměření na lidi a jejich prostředí je nezbytnou součástí tradice zmocňování v sociální práci. Rein (1970, s. 19 dle Compton, Galaway, 1999, s. 5) pak zdůrazňuje, že zaměření na interakci osoba-prostředí je konzistentní s koncepty politicky progresivní a radikální

případové práce. Přístup zvaný radikální případová práce nemusí znamenat pouze zajistit lidem služby, na které mají nárok (oprávnění), nebo pomáhat jim přizpůsobovat se jejich prostředí, rovněž by se měla snažit pracovat s relevantními osobami a institucemi v prostředí klienta, kteří přispívají jejich problémům.

Sociální práce se tedy ve svých různých formách zaměřuje na mnohonásobné, komplexní transakce mezi lidmi a jejich prostředím. Její misí je umožnit všem lidem rozvinout jejich plný potenciál, obohatit jejich životy a předcházet dysfunkcím. Profesionální sociální práce je zaměřena na řešení problému a na změnu či udržení sociálních podmínek. Jako takoví mohou být sociální pracovníci vnímáni jako „agenti“ změny ve společnosti a v životech jednotlivců, rodin a komunit. Na druhou stranu (a to vyplývá z výše uvedené věty o udržení sociálních podmínek) je možné chápat sociálního pracovníka i jako „agenta“ stability. Celkově vzato je sociální práce provázaným systémem hodnot, teorie a praxe.

8.3 Sociální situace

Sociální situace je podle Zity (Zita, Stašová, 1999, s. 56) druhovou životní situací, kterých je značná rozmanitost. „Člověk je situován ve společnosti. Proto i vnímání své osobní situace často závisí na sociální pozici člověka. V mnoha životních situacích má člověk větší či menší prostor pro možnost rozhodování. Avšak situace se často nevybírá“.

Sociální situace je potom „...souhrn podmínek, okolností vztahujících se k člověku, ke skupině lidí, týkající se osoby člověka či osob v čase s určitou dynamikou ovlivněnou různými faktory“ (ibid.).

Definice sociální situace (podle Thomase a Znanieckeho dle Geist, 1992, s. 57) je pojem pro označení dvou stránek sociálního aktu:

1. v subjektivním, resp. individuálním významu jako percepce nebo interpretace nějaké situace jedincem, který se v této situaci mohl nacházet,

2. v objektivním, resp. kulturním nebo sociálním významu jako kulturou formulované, vyjádřené a sdílené percepce a interpretace situací, považované za identické nebo podobné. Objektivní význam se vztahuje k analýze kultury a osobnosti, resp. teorii kultury, subjektivní k socializaci a sociální interakci.

Příčemž, jak podotýká Zita (Zita, Stašová, 1999), je pro sociálního pracovníka důležité při řešení konkrétních praktických situací klientů respektovat objektivní i subjektivní aspekty situace.

Praktické problémy s definicí životní situace pak vyvstávají v rámci interakce sociálního pracovníka s klientem. Podle Zity (Zita, Stašová, 1999, s. 59) bývá „...v metodice sociální práce obtížné dospět společně s klientem ke společné (či alespoň blízké) definici jeho tíživé situace. Shoda v definici situace predikuje spoluúčast klienta na řešení jeho problému. Společná definice situace může být v některých případech výsledkem nátlakové definice („ukázňování“ klienta může posouvat řešení problému, neplatí to však univerzálně). Definice situace určuje jednání jejích aktérů (účastníků)“. V souvislosti s pojmem definice sociální situace vyvstává přesah do pojmu „posouzení“ životní situace (assessment), což je jedna z fází sociální práce. S pojmem „posouzení“ životní situace se ještě setkáme v kapitole popisující model řešení problému.

Z daných charakteristik konceptu životní situace a její definice lze vyvodit jedno důležité upozornění pro praxi, které se týká jednostrannosti v přijímání definice. Jednostranné definice lze podle Zity (Zita, Stašová, 1999, s. 60) „přijímat pouze v krajních případech. Pravděpodobnost, že sociální pracovník sklouzne během své profesní kariéry k určitému šablonování situací svých klientů, může dojít svého naplnění“.

8.4 Paradigma

Dalším klíčovým pojmem, který nezbytně potřebujeme přiblížit v rámci základů sociální práce, je slovo paradigma. Pojem paradigma zavedl Thomas S. Kuhn v díle *Struktura vědeckých revolucí* (1962). Kuhn vlastně zavádí do teorie vědy dva důležité koncepty: tzv. normální vědy a paradigmatu (viz např. Zita, Stašová, 1999).

Thomas Kuhn (1970) popisuje koncept paradigmatu takto: „Paradigma je světonázor (world view), obecná perspektiva, způsob, jak rozložit složitost skutečného světa. Jako taková jsou paradigmatu hluboce zakotvená v socializaci svých stoupenců - paradigmatu jim říkají, co je důležité, legitimní a smysluplné. Paradigmatu jsou rovněž normativní, říkají praktikům co dělat bez nutnosti dlouhých existenciálních nebo epistemologických úvah“ (dle Clarke, 1999, s. 37, vl. překl.).

Paradigmatem lze rozumět „...určitý specifický pohled na společnost nebo její podstatnou část, který zahrnuje výklad (teorii) společnosti nebo její části, který je obvykle vyjádřen v určitém specifickém jazyce (terminologii), vyplývá z určité specifické metodologie nebo naopak takovou metodologií zakládá. Paradigma = optika + teorie + jazyk + metoda“ (Petrušek dle Zita, Stašová 1999, s. 15).

Paradigma nejen zavádí soubor předpokladů o světě, ale rovněž poskytuje filosofický rámec pro studium tohoto světa. Paradigmata mají pozitivní funkci v tom, že „...vedou proces zkoumání a formují tak základy pro praxi vědy“ (Kuhn, 1970, s. 6 dle Clarke, 1999, s. 37, vl. překl.). Směřují výzkumníka (ovšem i praktika sociální práce, který je v rámci své praxe rovněž z části výzkumníkem, který si ověřuje své postupy) směrem k těm výzkumným metodám, které jsou považovány za vhodné.

Paradigmata jsou tedy „...přijímané příklady aktuální vědecké praxe, příklady, které zahrnují zákony, teorii aplikace a interpretaci. To vše poskytuje model, ze kterého vyvěrá určitá koherentní tradice vědeckého výzkumu“ (Zita, Stašová, 1999, s. 15).

Dá se říci, že „...každé možné paradigma má své příznivce a též i své odpůrce... Podmínkou paradigmatu je průkaznost jeho vědeckosti. V každém sociologickém přístupu k sociální skutečnosti vždy bude převládat ta která paradigmatická optika“ (ibid.). Z uvedeného tedy vyplývá, že „...každá vědní disciplína musí mít nějaké paradigma, tj. model, který stanovuje, co je a co není předmětem jejího zkoumání, co je relevantní, vhodné a užitečné“ (ibid.).

Má to ovšem i svou stinnou stránku. Jakmile jednou paradigma dominuje, může to potlačit nové směry, nové linie zkoumání, resp. udusit kreativitu. Dominantní paradigmata však nejsou nenapadnutelná.

Zde musíme narazit na druhý zmiňovaný základní koncept, koncept tzv. „normální vědy“. Zjednodušeně řečeno se dá říci, že když převládá v dané historické epoše ve vědě určité paradigma a nesoupeří s jiným, jde o období „normální vědy“. „Vědecké revoluce“ nebo též „posuny paradigmat“ (paradigm shifts) se pak objeví vždy, když nové způsoby myšlení úspěšně přetlačí existující paradigma a nahradí jej jinou alternativou.

Podobnou situaci lze vysledovat i v oblasti sociální práce. V sociální práci se během 20. století vykristalizovaly podle Malcolma Payne (1997) tři zásadně odlišné přístupy, které označuje jako tzv. „malá paradigmata“. Bližší popis viz Navrátil (2000).

1. Sociální práce jako terapeutická pomoc - snaha pomoci zabezpečit jednotlivcům,

skupinám i komunitám psychosociální pohodu.

2. *Sociální práce jako reforma společenského prostředí* - zaměření na zmocňování (empowerment) lidí, aby se „...autenticky podíleli na tvorbě a změnách institucí“ (Navrátil, 2000).

3. *Sociální práce jako sociálně právní pomoc* - pomoc klientům prostřednictvím „...poskytování informací, kvalifikovaným poradenstvím zpřístupňováním zdrojů a mediací“ (ibid.).

8.5 Metody sociální práce

Někteří autoři (Baker) například navrhují, že problematice metod sociální práce by prospělo, kdybychom terminologické spojení metody sociální práce (k pojmu metody sociální práce viz podkapitola níže) nahradili novějším a výstižnějším označením typu intervence (dle Levická, 2002). Autorka Levická (ibid.) pak přímo navrhuje, že jestliže má termín intervence zdomácnit v naší terminologii sociální práce, je vhodnější používat následující terminologická spojení:

- individuální sociální intervence,
- skupinová sociální intervence,
- komunitní sociální intervence.

Výše uvedená terminologická spojení by však v pojetí moderních anglosaských učebnic reflektovala pouze intervenční stránku věci, nikoli již stránku souvisejících procesů. Individuální, skupinová či komunitní intervence nutně obsahuje i stránku souvisejících procesů. Z výše uvedeného pohledu, kde je zdůrazňováno rozdělení praxe sociální práce na intervenční a procesuální složku, je tedy v tomto případě vidět problém s využitím pouze slova intervence.

Antony A. Vass (1996) se zabývá dalším aspektem. Drží se přitom slovní kombinace metody intervence v sociální práci. Metody intervence by podle něj zahrnovaly individuální práci, individuální poradenství, rodinnou práci, skupinovou práci a komunitní práci (o metodách jakožto ucelených postupech viz podkapitola níže v textu). Zde jsou popsány jako metody intervence, které mohou být viděny jako neutrální. Různé teorie totiž mohou být aplikovány na každou z těchto metod při jejich praktické aplikaci. Mohou tak vzniknout velmi odlišné typy individuální sociální práce podle teoretické orientace

sociálního pracovníka. Různé metody intervence poskytují různé možnosti práce. Všechny metody mají svá omezení a své silné stránky. Je proto důležité vážně a odpovědně uvažovat, jaká metoda nebo kombinace metod je v zájmu klienta.

8.6 Metoda práce s klientem

Metoda je v tomto slova smyslu postup, kterým „...dospíváme k výsledku (ne vždy předvídanému) nebo souhrn pochodů a pravidel vedoucích k dosažení cíle“ (Durozoi, Roussel, 1994 dle Truhlářová, 2006, s. 57).

Rozdíl mezi metodologií a metodami (v obou významech slova - tedy jak výzkumná metodologie a metody, tak metody práce s klientem) pak zdůrazňuje Cristina de Robertis (1998 dle Levická, 2002). Podle této autorky je metodologie tou částí vědy, která se zabývá budováním metod, kterými disponuje vědní oblast. Když vnímáme sociální práci spíše jako umění než jako vědu, pak v tomto kontextu používá spíše pojem metodika a chápe jej ve smyslu popisu a výzkumu způsobu anebo způsobů jednání, která se používají v sociální práci. Případně jako způsob postupu práce, který odpovídá pevně stanovenému pořadí a ustáleným zásadám (dle Levická, 2002).

Je však třeba zdůraznit fakt, že součástí jakékoli metody je také vyhodnocení jejího efektu. Tím se teprve stává celá praxe, tedy intervence do klientova života a související poznávací procesy, vědeckým postupem. Metodika sociální práce tak podle Levické (2002) představuje souhrn známých a vědecky akceptovaných metod a technik, které jsou používány jak v teoretické, tak i praktické rovině sociální práce. Podle Žilové (2000) a Striežence (1999 dle Levická, 2002) je možné metodiku sociální práce chápat jako soubor ustálených pravidel, která umožňují, aby si z nich sociální pracovník vybral nejvhodnější způsob pomoci pro svého klienta.

Mezi první a nejnámější definice metod sociální práce patří definice Mary Richmond: „Metoda, ve všeobecném slova smyslu, je uspořádáním série různých činností zaměřených na dosažení určitého cíle (dle Levická 2002, s. 8). Jak dále podotýká Levická (ibid.), chápání metody jako přesně stanoveného sledu následných kroků se v metodologii sociální práce s malými modifikacemi udrželo v podstatě dodnes. Od 20. let 20. století se ve výsledku hovoří o třech rovnocenných metodických postupech v sociální práci, a to o sociální práci s jednotlivcem, sociální práci se skupinou a sociální práci s komunitou. Demarkačním faktorem se tak stává počet klientů, se kterými sociální pracovník pracuje.

Na tyto „klasické“ metody sociální práce pak v současnosti navazují další pojetí (viz klasifikace metod níže).

Metoda je tak sledem určitých logických kroků, které jsou přítomny v praktické činnosti sociálního pracovníka. Podle Levické (ibid.) se můžeme setkat s dvěma přístupy k definování metod sociální práce:

1. Přístup charakteristický snahou definovat metodu na základě jejích vnějších charakteristik, kam můžeme zařadit např. následující definici od Cristiny de Robertis: „Metoda sociální práce je způsob postupu sociálního pracovníka, který začíná prvním setkáním s klientem a trvá až do skončení práce s tímto klientem“ (dle Levická, 2002, s. 9). Zde opět podotkneme, že slovo klient je chápáno v širším slova smyslu, tedy i k označení těch objektů, se kterými nedošlo k vytvoření explicitní dohody o spolupráci.

2. Přístup orientovaný na objasnění, popis a analýzu jednotlivých kroků, charakteristických pro konkrétní profesionální chování. Charvátová (1999, s. 7 dle Levická 2002, s. 9) chápe metodu jako „souhrn návodů na splnění určité úlohy, které vycházejí z metodologie příslušného vědeckého nebo aplikovaného oboru s cílem více či méně normativním způsobem zabezpečit vzájemnou porovnatelnost různých výsledků“.

Když problematiku shrneme podle Matouška (2003, s. 13), tak pod pojmem „metody sociální práce“ rozumí většina západních autorit i našich odborníků postupy vázané:

- na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou atd.);
- na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události);
- na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace);
- někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).

Podle Levické (2002, s. 10) dochází nakonec ve výsledku k chápání metody jako přesně vymezeného a definovaného způsobu poznávání a řešení sociálních jevů, tj.:

- identifikace a definice sociálního problému, případně sociální situace,
- eliminace nebo zmírňování nepříznivé situace,
- vyhodnocení účinnosti sociálních opatření,
- sociální výzkum a následné zevšeobecnění získaných výsledků,
- tvorba a rozvoj samotných metod sociální práce.

V tomto posledně citovaném pojetí se mísí chápání pojmu metody jak ve smyslu uceleného postupu práce s klientem (posouzení sociální situace, eliminace nebo zmírňování nepříznivé životní situace), tak ve smyslu vědecko-výzkumném (zevšeobecňování výsledků, další tvorba a rozvoj metod jako postupů práce).

V souvislosti s otázkou metod se střetáváme s pojmem „technika“ sociální práce. Podle Levické (2002) můžeme techniku sociální práce chápat jako návod na použití metody, nebo na její modifikaci, přizpůsobení, tak aby odpovídala specifickým problémům vyplývajícím z klientovy situace. Technika je tedy způsobem, který umožňuje klientovi ve spolupráci se sociálním pracovníkem něco získat, něčeho dosáhnout. Metodu tak můžeme chápat jako cestu a techniku jako způsob, kterým tuto cestu překonáme. Techniky tak zahrnují různé druhy komunikace, včetně tělesného kontaktu, gestikulace, mimiky. Tzn. jde o instrumentální aktivity, kterými můžeme dosáhnout stanovený cíl v interakci s jinými osobami (dle Levická, 2002).

8.7 Klasifikace metod

Pokud budeme hovořit o klasifikaci metod, musíme stanovit určité „demarkační linie“, podle kterých pak jednotlivé metody odlišíme. Levická (2002) shrnuje klasifikaci metod podle několika kritérií: časové (vývojové) hledisko, demografické hledisko, hledisko statusu, hledisko místa výkonu sociální práce, hledisko druhu vykonávané činnosti, hledisko přímého a supervizního výkonu sociální práce (tab. 1).

Tabulka 2 - Klasifikace metod sociální práce

Časové hledisko (vývojové hledisko, historizující dělení)	<p>Klasické metody:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociální práce s jednotlivcem (případová sociální práce) - sociální práce se skupinou - sociální práce s komunitou <p>Moderní metody:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociální management - sociální projektování - sociální plánování
--	--

<p>Demografické hledisko (demarkační linie typů jednotlivých intervencí leží v demografických údajích)</p>	<p>Dle věku:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociální práce s dětmi - s mládeží - s dospělou populací - s občany vyššího věku <p>Dle pohlaví:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s muži - se ženami <p>Dle etnika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s etnickými menšinami (typicky s Rómy)
<p>Dle statusu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - s nezaměstnanými - s bezdomovci - se společensky nepřízpůsobivými občany - s imigranty
<p>Dle místa výkonu sociální práce</p>	<ul style="list-style-type: none"> - terénní práce - institucionální práce - komunitní práce
<p>Podle druhu vykonávané činnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sociální poradenství - sociální služby - prevence - penitenciární péče - mediace - dávky sociální pomoci - krizová intervence - streetwork
<p>Hledisko koncepčnosti činnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - supervize - výcvik

	<ul style="list-style-type: none"> - vzdělávání - koncepční činnost - sociální výzkum
--	--

Zdroj: Levická, 2002, s. 19-20

Dále by mohlo být důležité stanovit si kritérium, jestli do té které činnosti vůbec vstupuje klient nebo ne (daná aktivita nepředpokládá přímou účast klienta), jelikož jsme v předchozích částech textu definovali praxi sociální práce jako celkový soubor aktivit, složený neoddělitelně z intervence a souvisejících procesů. Jinými slovy by se rovněž dalo říci, že jsou důležité dva soubory dovedností: dovednosti spočívající v tom jaké strategie změny nebo udržení stavu (stability) použít a dovednosti o reálném využití těchto strategií změn, tedy související procesy (mimo bezprostřední práci s klientem).

Tabulka 3 - Metody sociální práce podle hlediska přímé a nepřímé práce s klientem

Metody orientované na bezprostřední - přímé jednání	Metody orientované na nepřímé jednání
Objasnění – podporování: <ul style="list-style-type: none"> - objasňování - podporování - seberepozumění 	Organizace – dokumentace: <ul style="list-style-type: none"> - organizace „prostoru“ - organizace času - dokumentace
Informování – výchova: <ul style="list-style-type: none"> - informační pomoc - materiální pomoc - výchovná pomoc 	Programování a plánování metodického jednání: <ul style="list-style-type: none"> - vstupní fáze tvorby skupiny - organizace dočasného dělení skupiny - pomocné aktivity – tvorba programu skupiny
Přesvědčování: <ul style="list-style-type: none"> - poradenství - konfrontace - přesvědčování 	Metodické jednání zacílené na změnu chování klienta.
Dohled – ovlivňování pomocí autority:	Spolupráce s jinými sociálními pracovníky:

<ul style="list-style-type: none"> - kontinuita pracovních postupů - rozhodování o požadavcích a omezeních - dohled 	<ul style="list-style-type: none"> - kontakt - koordinace - týmová práce - konzultační činnost
<p>Rozšiřování kontaktů - tvorba nových možností:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozšiřování sociální sítě - odhalování nových možností - využívání a tvorba struktur prostředí anebo účast v nich 	<p>Metodické jednání na pozadí sociálních institucí:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociální pomoc - vyjednávání - lobování - lobování anebo hrozba?
<p>Strukturování pracovních vztahů s klientem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - strukturace v čase - využívání místa - koncentrace na hlavní cíle 	

Zdroj: Levická, 2002, s. 22-23

9 Závěr

Tradičně jsou sociální pracovníci rozdělováni do tří hlavních kategorií: pracovníci s jednotlivcem, se skupinou a komunitní pracovníci či organizátoři. Podle některých autorů je nevhodné definovat metody na základě počtu osob, se kterými sociální pracovník pracuje a interaguje. Velkou roli zde hrají systémové teorie, z nichž se odvíjí tzv. ekosystémové perspektivy v sociální práci. Podle těchto názorů je tedy nevhodné zdůrazňovat, že hovoříme o případové práci, skupinové práci nebo práci s komunitou, jakožto pojmy charakterizující vztahový systém, v rámci nějž jsou implementovány metody. Tato kritika zmíněného „klasického“ dělení vychází hlavně z myšlenek metody jako univerzální aktivity směřem k sociálnímu fungování. Metoda je tedy systematický proces uspořádávání něčích aktivit při snaze o jejich fungování. Metoda je tedy fungování v akci. Jinými slovy je metoda systematickou cestou, kterou sociální pracovníci „mediují“ vztah mezi jednotlivci a sociálním prostředím (dle Compton, Galaway, 1999).

Jako závěrečnou poznámku volím upozornění na známý fakt, že všechny aspekty sociální práce: teorie a korespondující modely, metody intervence a procesy zahrnuté do intervenční fáze (potřebné dovednosti pracovníka v intervenčním procesu), to vše dohromady tvoří znalostní bázi v sociální práci. I kdyby sociální pracovník velmi dobře porozuměl klientově situaci, pokud nebude intervenovat informovaným a efektivním způsobem, bude mít malou šanci na úspěch.

Lze tak jediné doufat, že každý student oboru sociální práce na ÚSP UHK bude ochoten přijmout břemeno odborného profesního růstu a projít tak postupně nelehkou cestou čtyř stádií růstu odbornosti, kdy na prvním místě bývá (1) tzv. neuvědomovaná nevědomost o problematice, kdy pracovník vlastně neví, že něco nezná. Myslí si, že koná vše dobře, správným způsobem a není příliš zatížen vnitřní odpovědností za své kroky při řešení klientova problému. Toto stádium je v podstatě pro pracovníka „příjemné“, ale pro klienta již méně. Přejít k tzv. (2) uvědomované nevědomosti je zase naopak velmi náročným stádiem, jelikož pracovník už ví, co všechno vlastně nezná a co by znát měl. V tomto stadiu pochopitelně hrozí i ta situace, že pracovník nebude mít pevnou vůli a od profese uteče, jelikož se mu bude zdát, že je toho příliš najednou. Začíná si navíc uvědomovat i odpovědnost a cítit strach z toho, co všechno může při své práci „pokažit“. Úspěšným překonáním všech překážek tohoto stádia pak může být pracovník označen za (3) uvědomovaně znalého, což znamená, že již má mnohé naučeno a vědomě to uplatňuje

ve své praxi. Nicméně nově nabyté vědomosti musí uplatňovat v praxi namáhavě, což ve výsledku znamená, že takové jednání nepůsobí příliš přirozeně. Logickým vyvrcholením je tedy stádium (4) neuvědomované znalosti, zvnitřnění postupů a znalostí celkově, což vede k plynulému a nenamáhavému uplatňování znalostí. Jinými slovy pracovník si ani neuvědomuje, že svou práci umí, a teprve toto je ta správná praxe „s lehkostí“.

10 Literatura

Literatura 1

ADAMS, R. *Social Policy for Social Work*. Palgrave, New York, 2002.

Badatelský řád Archivu Univerzity Hradec Králové

CLARKE, A. *Evaluation Research*. London: Sage Publications, 1999.

COMPTON, B. R.; GALAWAY, B. *Social Work Processes*. 6th Edition. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company, 1999.

ČMEJRKOVÁ, S.; DANEŠ, F.; SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Praha : Leda, 1999.

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Victoria Publishing, 1992.

HARE, I. *Defining Social Work for the 21st Century*. In: *International Social Work*, vol.47, no.3, London: SAGE Publications, 2004.

Knihovní řád knihovny Univerzity Hradec Králové

LEVICKÁ, J. *Metódy sociálnej práce*. Bratislava: VeV s.r.o., 2002.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003.

MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale...* Brno : Marek Zeman, 2004.

NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno : Národní centrum pro rodinu, 2000.

Norma ISO 690

Směrnice ředitele Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové č. 4/2012, *Pravidla zadání a vypracování závěrečné práce*

Statut Univerzity Hradec Králové

ŠPAČEK, L.; MATHÉ, I. *Etiketa*. Praha : BB/art s.r.o. 2005.

TRUHLÁŘOVÁ, Z. *Metody sociální práce*. In: *Kurz sociálního poradce*. Hradec Králové : Občanské poradenské středisko, o.p.s., 2006.

VASS, A. A. (Ed.). *Social Work Competences*. London : SAGE Publications, 1996.

Volební a jednací řád Akademického senátu Univerzity Hradec Králové

ZITA, J.; STAŠOVÁ, L. *Sociologie pro sociální pracovníky*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1999.

www.expand-media.cz

www.uhk.cz

www.upol.cz

www.vysokeskoly.cz

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách

Zákon č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

Literatura 2

Disciplinární řád Univerzity Hradec Králové

ECO, U. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc : Votobia, 1997.

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

MACKOVÁ, M. *Vztah sociální politiky a sociální práce v teorii a praxi; vybrané příklady*.

In: Sborník prací Ústavu pedagogických a psychologických věd, Opava, 2009.

MYŠÍKOVÁ, M. Různé podoby vztahu sociální politiky a sociální práce (vybrané příklady z německé odborné literatury). In: Smutek, M. (Ed.) *Možnosti sociální práce na počátku 21. století*. Hradec Králové : V a M, 2005, s. 104 - 109.

Stipendijní řád Univerzity Hradec Králové

Studijní a zkušební řád Univerzity Hradec Králové

Základy práce s katalogem IPAC, Knihovna Univerzity Hradec Králové

11 Rejstřík

	A		M
Adams, 33, 49		Matoušek, 42	
		Musil, 36, 49	
	B		N
Baker, 40			
Blom-Cooper, 33		Navrátil, 39, 40, 49	
	C		P
Clarke, 38, 39		Payne, 39	
Compton, 36, 47		Petrusek, 39	
	D		R
Durozoi, 41		Rein, 36	
		Richmond, 41	
	E	Robertis, 41, 42	
Excepteur, 49		Roussel, 41	
	G		S
Galaway, 36, 47		Simon, 36	
Geist, 37, 49		Stašová, 37, 38, 39, 49	
Gutierrez, 36		Strieženec, 41	
	H		T
Hare, 36, 49		Thomas, 38	
		Truhlářová, 41, 49, 52	
	Ch		V
Charvátová, 42		Vass, 40, 49	
	K		Z
Kuhn, 38, 39		Zita, 37, 38, 39, 49	
	L	Znaničky, 37	
Levická, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 49			Ž
		Žilová, 41	

Redakční rada Edice texty k sociální práci:
Mgr. Karel Bauer; Mgr. Radka Janebová, Ph.D.; PhDr. Martin Smutek, Ph.D.;
Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Řada: Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce – sv. 25

Název: **Úvod do studia sociální práce**

Rok a místo vydání: 2014, Hradec Králové

Vydání: první

Náklad: 200

Vydalo nakladatelství Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové jako svou 1380. publikaci.

ISBN 978-80-7435-440-3